

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szczepaniec (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Janusz Niczyporuk

Marek Sławomir Molczyk (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. S.A.

przeciwko K. M.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 28 maja 2024 r.

skargi nadzwyczajnej Rzecznika Praw Obywatelskich od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Bielsku-Białej z 2 kwietnia 2013 r., sygn. I Nc1346/13:

- 1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bielsku-Białej;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Pomiędzy K. M. a spółką P. sp. z o.o. doszło 23 października 2012 r. do zawarcia umowy pożyczki gotówkowej nr [...] z wykorzystaniem standardowego wzorca umowy. Składał się on z karty tytułowej, gdzie podane były w części A dane stron, w części B dane dotyczące pożyczki z zakresu jej konstrukcji finansowej, zaś częścią C umowy były jej właściwe warunki stanowiące 3 strony tekstu wydrukowanego małą czcionką, zwane dalej w niniejszej skardze „Postanowieniami Umowy”. Ponadto, częścią D był wzór oświadczenia o odstąpieniu klienta, a częścią E kalendarz spłat. Dodatkowo, jako załączniki, stanowiące integralną część umowy, zostały wymienione: wyciąg z umowy ubezpieczenia, dyspozycja wypłaty, deklaracja wekslowa i weksel.

Strony skonstruowały następujący przedmiot umowy:

„1.1 Pożyczkodawca udziela Pożyczkobiorcy pożyczkę gotówkową (dalej zwaną „Pożyczką Pierwotną”) w wysokości (pozycja nr 1 z tabeli w karcie tytułowej tzn. 7900 zł), t.j. całkowita kwota pożyczki - jest to suma środków pieniężnych, które Pożyczkodawca udostępnił Pożyczkobiorcy na podstawie niniejszej umowy.

1. Pożyczkobiorca zobowiązany jest ponieść koszt opłaty przygotowawczej (poz. 3 tzn. 330 zł) oraz koszt ubezpieczenia (poz. 2 tzn. 4151 zł). Opłaty te zostaną potrącone z całkowitej kwoty pożyczki (poz. 1 tzn. 7900 zł).
2. Przekazanie środków (poz. 10 tzn. 3419 zł) na rzecz Pożyczkobiorcy nastąpi w terminie 14 (czternastu) dni roboczych (...).”

W rezultacie pożyczkodawca zobowiązany był do wypłaty na rachunek bankowy pożyczkobiorcy kwoty 3 419 zł ($7900 - 330 - 4151 = 3419$ zł). Roczna stopa oprocentowania RSO została określona na poziomie 18,49 %, a Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania pożyczki (RRSO) to 152,56 %.

Kluczowe warunki spłaty zostały określone w punkcie 2.1 Postanowień Umowy stanowiącym, że „Pożyczkobiorca zobowiązuje się spłacić Pożyczkodawcy faktyczną całkowitą kwotę do zapłaty (poz. 11 tzn. 10332 zł) - będącą sumą całkowitej kwoty pożyczki (poz. 1 tzn. 7900 zł) oraz wynagrodzenia umownego (poz. 4 tzn. 2432 zł) za udzielenie Pożyczki Pierwotnej (...) w (poz. 9 tzn. 36) ratach miesięcznych, w wysokości (poz. 5 tzn. 287 zł) każda (dalej zwane „Raty”),

płatnych wg Kalendarza Spłat zawartego w części E umowy.” W rezultacie konsumentka zobowiązała się do spłaty w ciągu 3 lat łącznie 10 332 zł, co stanowi 302% faktycznie otrzymanej kwoty.

Wykonanie umowy zabezpieczał własny weksel in blanco „nie na zlecenie”, ważny do momentu całkowitej zapłaty zobowiązań Pożyczkobiorcy z tytułu niniejszej umowy. Strony ustaliły, że Pożyczkobiorca zobowiązany jest do zabezpieczenia spłaty pożyczki udzielonej na podstawie niniejszej umowy poprzez wyrażenie zgody na objęcie go ochroną ubezpieczeniową na podstawie umowy ubezpieczenia, o której mowa w p. 17 niniejszej umowy i zwrot kosztów tego ubezpieczenia.”

W punkcie 11.1 uregulowano procedurę wypowiedzenia umowy, przewidując, że jeżeli pozwana nie zapłaci w terminie pełnych rat pożyczki za co najmniej dwa okresy płatności „Pożyczkodawca może wypowiedzieć umowę z zachowaniem 30 dniowego terminu i wypełnić weksel po uprzednim wezwaniu Pożyczkobiorcy do zapłaty zaległych rat w terminie 7 dni od otrzymania wezwania.”

Ponadto, w punkcie 11.2 b) Postanowień Umowy przewidziano, że: „Pożyczkodawca w przypadku wypowiedzenia umowy ma prawo na wekslu wpisać datę i miejsce zapłaty oraz kwotę nieprzekraczającą kwoty należnej Pożyczkodawcy do zapłaty z tytułu pozostałej niespłaconej części pożyczki, wynagrodzenia umownego oraz naliczyć i wpisać” m.in. kwotę w wysokości do 20% „z pozostałej do zapłaty faktycznej całkowitej kwoty pożyczki tytułem poniesionych kosztów windykacji, nie więcej jednak niż faktycznie poniesione przez Pożyczkodawcę koszty tej windykacji.” W punkcie 11.2 c) zastrzeżono zaś możliwość naliczenia także kwot wynikających z punktu 8 i 9 tabeli umieszczonej w pkt 19.4, a więc opłat za monit lub wezwanie do zapłaty albo SMS.

W punkcie 17.1 ppkt 1 i 2 Postanowień Umowy przewidziano zgodę pożyczkobiorcy na objęcie go ochroną ubezpieczeniową w ramach umowy grupowego ubezpieczenia na życie oferowanej przez B. S.A. , zgodę na zobowiązanie się do pokrycia kosztów opłacenia składki ubezpieczeniowej oraz upoważnienie P. sp. z o.o. do potrącenia kosztów ubezpieczenia z całkowitej kwoty pożyczki.

Całkowity koszt pożyczki podany w karcie tytułowej wynosił 6 913 zł i odpowiadał różnicy pomiędzy faktyczną całkowitą kwotą do zapłaty w wysokości

10 332 zł, a faktycznie otrzymaną kwotą, określoną jako środki wypłacone na konto wysokości 3 419 zł. Składały się na niego: koszt ubezpieczenia 4 151 zł, opłata przygotowawcza 330 zł oraz wynagrodzenie umowne 2 432 zł.

Po zawarciu umowy pozwana uiściła 2 raty miesięczne od grudnia 2012 r. do stycznia 2013 r. na łączną kwotę 574 zł.

Ze względu na zaprzestanie spłacania dalszych rat, pismem z 4 marca 2013 r., a więc zaraz po terminie płatności drugiej nieopłaconej raty, P. sp. z o.o., skierowała do pozwanej zawiadomienie o wymagalności wszystkich zobowiązań, wypełnieniu weksla i wezwaniu do zapłaty w terminie 10 dni kwoty 12 766,84 zł, z której kwota 1951,60 zł stanowiła kwotę obliczoną na podstawie art. 11.2 b) Postanowień Umowy.

Jako kwota niespłaconej pożyczki wskazane zostało 9 758 zł, co oznacza, że spłacone wcześniej zostać musiały 2 raty po 287 zł, które razem dawały kwotę 574 zł, jaka została odjęta od łącznej kwoty do spłaty wynoszącej 10 332 zł.

Bez odczekania 30 dni terminu wypowiedzenia, P. sp. z o.o. wniosła 26 marca 2013 r. do Sądu Rejonowego w Bielsku Białej pozew o zapłatę w postępowaniu nakazowym kwoty 12 766,84 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 15 marca 2013 r. oraz kosztami procesu.

Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej 2 kwietnia 2013 r. wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, I Nc 1346/13, w którym zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 12 766,84 zł wraz z odsetkami ustawowymi od 15 marca 2013 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 2 577 zł tytułem kosztów procesu.

Pozwana nie wniosła zarzutów od nakazu zapłaty, wskutek czego został on uznany za prawomocny, a następnie postanowieniem z 13 maja 2013 r. została mu nadana klauzuli wykonalności.

Postanowieniem z 18 czerwca 2015 r. Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej nadał klauzulę wykonalności na rzecz następcy prawnego pierwotnego powoda, tj. na rzecz spółki P. S.A. z siedzibą w B.. Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej jako: RPO) działając na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.) w zw. z art. 115 § 1 i § 1 a oraz art. 89 § 1 *in principia* ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1904 ze zm., dalej: „u. SN”) ze względu na konieczność

zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej wniósł skargę nadzwyczajną co do całości prawomocnego nakazu zapłaty wydanego 2 kwietnia 2013 r. w postępowaniu nakazowym przez Sąd Rejonowy w Bielsku Białej w postępowaniu I Nc 1346/13.

Skarżący powołując się na art. 89 § 1 pkt 1 u.SN zaskarżonemu nakazowi zapłaty zarzucił:

1. naruszenie zasady ochrony konsumenta ustanowionej w art. 76 Konstytucji RP w zw. z art. 9 Konstytucji RP interpretowanej w świetle orzecznictwa TSUE dotyczącego przepisów Dyrektywy z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95 z 21.4.1993, s. 29, dalej: „Dyrektywa 93/13”) poprzez wydanie przeciwko pozwanej konsumentce nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla, bez zbadania z urzędu umowy pożyczki, której wykonanie ten weksel zabezpieczał, a przez to niezapewnienie konsumentce właściwej ochrony sądowej przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, mimo że na podstawie dokumentów załączonych do pozwu, sąd z łatwością mógł ustalić, że stosunkiem podstawowym jest umowa pożyczki zawarta z konsumentką, której postanowienia powinny być zbadane przez sąd z urzędu pod kątem ich potencjalnej abuzywności;
2. rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 485 § 2 zd. 1 k.p.c. w zw. z art. 486 § 1 k.p.c., w brzmieniu tych przepisów obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty w zw. z art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 przez ich niewłaściwe zastosowanie (art. 485 § 2 zd. 1 k.p.c.) oraz bezpodstawne niezastosowanie (art. 486 § 1 k.p.c.) poprzez wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, mimo że treść weksla, odczytywana łącznie z załączonym do pozwu wezwaniem do zapłaty, nasuwała wątpliwości co do wymagalności i wysokości zobowiązania wekslowego konsumentki, które to wątpliwości sąd w świetle art. 7 ust. 1 „Dyrektywy 93/13” powinien był wyjaśnić przez zbadanie z urzędu treści umowy pożyczki zawartej przez pozwaną z P. sp. z o.o., co jednocześnie oznaczało brak podstaw do wydania nakazu zapłaty oraz konieczność skierowania sprawy do postępowania zwykłego;

3. rażące naruszenie prawa procesowego, tj. art. 202 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty w zw. z art. 37¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 7 ust. 1 „Dyrektywy 93/13” przez ich niewłaściwe zastosowanie poprzez rozpoznanie sprawy i wydanie nakazu zapłaty przez Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej, mimo że sąd ten, z uwagi na fakt, że pozwana był konsumentką, powinien był z urzędu stwierdzić bezskuteczność powołania się powoda na właściwość miejscową wynikającą z art. 37¹ k.p.c., a w konsekwencji stwierdzić swoją niewłaściwość miejscową i przekazać sprawę sądowi właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania pozwanej, to jest Sądowi Rejonowemu dla Krakowa - Śródmieścia w Krakowie;
4. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 3 k.c. poprzez jego niezastosowanie polegające na zaniechaniu zbadania istoty sprawy (treści umowy między przedsiębiorcą i konsumentką), a w konsekwencji niezbadaniu z urzędu abuzywności klauzul zawartych w umowie pożyczki prowadzące do odmowy przyznania ochrony uprawnionej konsumentce.

Skarżący argumentował, że obok wymienionego naruszenia konstytucyjnej zasady ochrony konsumenta oraz rażącego naruszenia prawa procesowego i materialnego doszło także do naruszenia zasady sprawiedliwości społecznej oraz zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP.

Pozwana K. M., jako konsumentka, mogła być przekonana, że skoro państwo nie zabrania prowadzenia działalności polegającej na udzielaniu pożyczek przez podmioty inne niż banki, to jej interes jest należycie chroniony przez organy państwowe przed nieuczciwymi praktykami przedsiębiorców. Tymczasem sąd, działając jako organ państwowy, nie uwzględnił faktu, iż pozwana jest konsumentką i że jako słabsza strona umowy powinna podlegać ochronie, a zamiast tego, rozstrzygnął sprawę w nieadekwatnym trybie, ignorując konsumencki charakter stosunku prawnego.

Co więcej, zaskarżony nakaz zapłaty stał się tytułem wykonawczym, na podstawie którego trwa do dzisiaj przymusowa egzekucja roszczeń materialnoprawnych, które nie zasługiwały na ochronę w praworządnym państwie.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich pozwana zawarła 23 października 2012 r. z P. sp. z o.o. umowę pożyczki gotówkowej nr [...], zawierając postanowienia umowy, które powinny zostać uznane przez sąd za bezwzględnie nieważne na podstawie art. 58 k.c. z powodu ich sprzeczności z ustawą i zasadami współżycia społecznego oraz z naturą stosunku prawnego umowy pożyczki lub co najmniej za niewiążące dla konsumentki na podstawie art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 3 k.c. ze względu na to, że nie były z nią indywidualnie uzgodnione, a kształtowały jej prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jej interesy poprzez:

1. brak bezpośredniej informacji o wysokości udzielanej pożyczki przez co umowa nie zawierała danych wymaganych na mocy art. 30 ust. 1 pkt 4 ustawy z 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, (dalej jako: u.o.k.k.) a postanowienia określające zarówno główne, jak i poboczne świadczenia stron nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.;
1. nałożenie na konsumentkę, w zamian za otrzymanie pożyczki w rzeczywistej wysokości 3 419 zł obowiązku zwrotu łącznie 10 332 zł, tj. 302% otrzymanej kwoty, w tym: 6 913 zł ponad otrzymany kapitał, co prowadziło do sprzeczności z właściwością (naturą) umowy pożyczki ze względu na rażącą dysproporcję świadczeń stron oraz do obejścia prawa, to jest art. 359 § 2² k.c. przewidującego odsetki maksymalne;
2. przez przyznanie pożyczkodawcy uprawnienia do nałożenia po wypowiedzeniu umowy dodatkowej kary umownej w wysokości do 20% pozostałej do zapłaty faktycznej całkowitej kwoty pożyczki, z tytułu fikcyjnych kosztów windykacji, a więc zastrzeżenie kary umownej za niewykonanie zobowiązania pieniężnego w sposób sprzeczny z art. 483 § 1 k.c., co zostało zastosowane w praktyce przez powoda przeciwko pozwanej.

Mając powyższe na względzie, Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarżący wskazał, że w niniejszej sprawie do pozwu dołączony został jako dowód, dokument nazwany przez powoda jako „wezwanie do wykupu weksla” (k. 4). Dokument ten, skierowany do pozwanej, został zatytułowany „zawiadomienie”, a w jego treści wprost zostało wskazane, że pismo to stanowi wypowiedzenie „umowy [...] z dnia 2012-10-23” zawartej pomiędzy P. sp. z.o.o. a pozwaną, w związku z niepłaceniem zobowiązań „zgodnie z ustalonym kalendarzem rat do w/w pożyczki”. Posiadając takie informacje Sąd Rejonowy w Bielsku Białej z łatwością mógł ustalić, że przedsiębiorca dochodzi za pomocą wypełnionego weksla *in blanco* roszczeń z umowy konsumenckiej. Ponadto, wiedział, że jako miejsce wykupu weksla wskazano miejscowość, która nie była miejscem zamieszkania pozwanej. Wszystkie te okoliczności powinny były doprowadzić sąd do powzięcia wątpliwości, co do możliwości wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. W konsekwencji, stosując normę wynikającą z art. 486 § 1 k.p.c., sąd powinien był stwierdzić brak podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Postępowanie to ma bowiem charakter uproszczony, który nie pozwala na dokładne wyjaśnienie okoliczności sprawy.

Zdaniem skarżącego Sąd nie wziął w ogóle pod uwagę wyrażonej w art. 76 Konstytucji RP zasady ochrony konsumenta wykładanej w powiązaniu z chroniącą prawa konsumentów Dyrektywą 93/13, a zwłaszcza jej art. 7 ust. 1, zgodnie z którym Państwa Członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych z konsumentami.

Konstytucyjna zasada ochrony konsumenta zakłada, że konsument ma słabszą pozycję kontraktową niż przedsiębiorca, dlatego „wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów” (tak Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 11.07.2011 r. sygn. P 1/10).

Zasadę ochrony konsumenta (art. 76 Konstytucji RP) należy interpretować z uwzględnieniem wiążącego Rzeczpospolitą Polską prawa międzynarodowego. Ochrona konsumenta została przewidziana bowiem także w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności w art. 12 i art. 169, a także w artykule 38 Karty Praw Podstawowych UE.

Skarżący wskazał, że jednym z instrumentów ochrony konsumenta w prawie unijnym jest Dyrektywa 93/13 z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13, zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów, państwa członkowskie zapewniają stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami. Jest to szczególnie istotne z uwagi na charakter i znaczenie interesu publicznego, jakim jest ochrona konsumentów znajdujących się w słabszej pozycji względem przedsiębiorców. Z kolei w myśl art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13, państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

W uzasadnieniu skargi przywołano również art. 385¹ § 1 i § 3 k.c., zgodnie z którym postanowienia umowy zawieranej z konsumentem, niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Niezgodnione indywidualnie są takie postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta.

Skarżący wskazał, że okoliczności zawarcia umowy pożyczki gotówkowej w niniejszej sprawie, w tym fakt, iż została ona zawarta przy użyciu wzorca, który niekorzystnie kształtuje obowiązki słabszej strony umowy przy uprzywilejowaniu pozycji przedsiębiorcy, przemawiają za uznaniem, że wysokość prowizji (nazwanej wynagrodzeniem umownym i opłatą przygotowawczą) oraz wysokość kosztu ubezpieczenia, a także inne elementy Postanowień Umowy, nie były z pozwaną uzgadniane indywidualnie. W rezultacie zatem, gdyby nie wyraziła zgody na zaproponowane warunki, nie doszłoby w ogóle do zawarcia umowy.

W niniejszej sprawie, zdaniem skarżącego, sąd rażąco naruszył art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 385¹ § 3, albowiem nie zbadał z urzędu abuzywności postanowień umowy pożyczki gotówkowej, nakładających na konsumentkę, poza obowiązkiem zwrotu otrzymanej kwoty, także koszty i prowizje stanowiące 302% wysokości pożyczonego kapitału, również inne postanowienia kształtujące sytuację konsumentki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami. Wydanie w takich okolicznościach nakazu zapłaty nie znajdowało prawnego uzasadnienia.

Skarżący wyjaśnił, że zgodnie z art. 720 k.c., świadczeniem głównym w przypadku umowy pożyczki jest kwota pożyczki, którą biorący pożyczkę najpierw otrzymuje, a potem ma obowiązek zwrócić. Pozostałe świadczenia, w tym wynagrodzenie pożyczkodawcy (odsetki), a tym bardziej dodatkowa umowa ubezpieczenia, są świadczeniami ubocznymi. Umowa pożyczki zawarta przez strony niniejszego postępowania 23 października 2012 r. podlegała również przepisom ustawy z 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz.U. z 2022, poz. 246 ze zm., dalej: „u.k.k.”), zgodnie z którą umowa o kredyt konsumencki powinna zawierać takie dane, jak m.in. całkowita kwota kredytu (art. 30 ust. 1 pkt 4) stanowiąca zgodnie z art. 5 pkt 7 u.k.k. sumę wszystkich środków pieniężnych udostępnianych konsumentowi przez kredytodawcę.

Zdaniem Rzecznika wymaganie to nie zostało spełnione, ponieważ w tabeli stanowiącej część B umowy, w ramach pojęcia „całkowitej kwoty pożyczki”, uwzględniono również koszty ubezpieczenia i opłatę przygotowawczą. W ten sposób podana na stronie tytułowej „całkowita kwota pożyczki” w wysokości 7900 zł była ponad dwukrotnie wyższa od rzeczywistej kwoty pożyczki, jaką konsumentka otrzymała na swój rachunek bankowy, wynoszącej zaledwie 3419 zł. W analizowanej umowie rzeczywista kwota pożyczki nazwana została „środkami wypłaconymi na konto”.

Rzecznik Praw Obywatelskich wskazał ponadto, że pożyczkodawca również w części C umowy nie zachował ustawowych standardów, w zakresie definicyjnych wymogów. W pierwszym zdaniu (pkt 1.1) napisano, że 7900 zł, czyli całkowita kwota pożyczki, to „suma środków pieniężnych, które Pożyczkodawca udostępnił Pożyczkobiorcy na podstawie niniejszej umowy.” Dopiero w drugim zdaniu (pkt 1.2) zaznaczono, że Pożyczkobiorca zobowiązany jest

ponieść koszt opłaty przygotowawczej oraz koszt ubezpieczenia, a opłaty te zostaną potrącone z całkowitej kwoty pożyczki. Przedsiębiorca jednostronnie skonstruował wzór umowy w taki sposób, aby wprowadzić w błąd konsumentkę, co do podstawowych warunków umowy i nie udzielić jej jednoznacznej informacji o rzeczywistej wysokości pożyczki, czyli „całkowitej kwocie kredytu” w rozumieniu u.k.k. Konsumentka została wprowadzona w błąd odnośnie do podstawowych elementów umowy pożyczki, czyli wysokości środków, które otrzyma do dyspozycji, a kosztami, jakie będzie musiała ponieść. Zatem postanowienia określające główne świadczenia stron nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c. Nawet te elementy umowy mogą zatem zostać uznane za klauzule abuzywne, które nie są dla konsumenta wiążące. Całkowity koszt pożyczki wysokości 6913 zł (poza obowiązkiem zwrotu otrzymanego kapitału wysokości 3419 zł) tworzyły: składka ubezpieczeniowa 4151 zł, opłata przygotowawcza 330 zł i wynagrodzenie umowne 2432 zł. Pożyczkodawca nie wskazał w umowie sposobu wyliczenia żadnej z tych kwot. Nie wskazał także, jaką kwotę stanowić będą odsetki, podając jedynie roczną stopą oprocentowania wysokości 18,49%.

Ponadto Rzecznik wskazał, iż Konsumentka nie miała możliwości rezygnacji z żadnej części kosztów umowy, w tym zwłaszcza z objęcia umową ubezpieczenia. Zgodnie z punktem 17 Postanowień Umowy Pozwana musiała zgodzić się na pokrycie kosztów składki ubezpieczeniowej w wysokości 121% kwoty faktycznie otrzymanej pożyczki. Wymuszono na niej dołączenie do umowy grupowego ubezpieczenia na życie, która nie jest umową bezpośrednio związaną z umową pożyczki w rozumieniu art. 385³ pkt 7 k.c.

Zdaniem skarżącego narzucony przez przedsiębiorcę sposób obliczenia kosztów umowy stanowił zatem próbę obejścia przepisu art. 359 § 2¹ k.c. Wyjaśnił, że zasadniczym celem wprowadzenia art. 359 § 2¹ k.c. do systemu prawnego było ograniczenie wysokości dochodów, jakie osoba przekazująca kapitał może uzyskać od dłużnika za korzystanie z udostępnionych mu pieniędzy, a próba obejścia bezwzględnie obowiązującego przepisu art. 359 § 2¹ k.c. i ukrycia rzeczywistego oprocentowania pożyczki nie może zostać uznana za społecznie akceptowalną.

Postanowienia wprowadzające tak wysokie wynagrodzenie można uznać za nieważne w oparciu o art. 58 § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 359 § 2¹ k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

- 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP, lub
 - 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
 - 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Orzekanie w ramach skargi nadzwyczajnej ma charakter wyjątkowy, bowiem możliwość skorygowania prawomocnych orzeczeń uzasadniana jest takim stopniem ich wadliwości, którego nie da się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, czyniąc je przez to elementarnie niesprawiedliwymi. Konstrukcyjnym założeniem skargi nadzwyczajnej jest więc takie określenie jej przesłanek, by służyła ona eliminowaniu z obrotu orzeczeń sądowych obarczonych wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Odnosząc się do podniesionych w skardze zarzutów, w pierwszej kolejności należy stwierdzić zasadność naruszenia przepisów prawa procesowego i materialnego związanych z przypisaniem pozwanej statusu konsumenta oraz obowiązków sądu, wydającego nakaz zapłaty.

Po pierwsze, w niniejszej sprawie nie budzi zastrzeżeń, że pozwanej przysługiwał status konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c. Zgodnie z tym przepisem, za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Okoliczność ta wiąże się z koniecznością zachowania szczególnej ostrożności w zakresie rozpoznawania spraw, w których jedna ze stron jest konsumentem. W niniejszej sprawie weryfikacja zarzutów postawionych przez skarżącego sprowadza się zatem do ustalenia, czy w związku z wydaniem zaskarżonego nakazu zapłaty doszło do naruszenia prawa przez Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej, zwłaszcza w kontekście konieczności uwzględnienia konsumenckiego charakteru umowy oraz zawartych w niej klauzul.

Powyższe wynika przede wszystkim z treści przywołanego w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej przepisu art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., zgodnie z którym postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Niedopełnienie procedur związanych z dochodzeniem roszczeń od konsumenta – niezależnie od tego, czy *de facto* doszło do naruszenia jego interesów, uznać należy za zachowania bezprawne.

Zgodnie z art. 485 § 2 zd. 1 k.p.c., sąd wydaje nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku należycie wypełnionego, których prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości. Co więcej, każdy obowiązany jest przedstawić na zarządzenie sądu w oznaczonym terminie i miejscu dokument znajdujący się w jego posiadaniu i stanowiący dowód faktu istotnego dla rozstrzygnięcia sprawy, chyba że dokument zawiera informacje niejawne (art. 248 § 1 k.p.c.). Sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego uznania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału (art. 233 § 1 k.p.c.). Okoliczności, że pozwana była konsumentem, a nakaz zapłaty został wydany w oparciu o weksel *in blanco*, powinny przemawiać zatem za obligatoryjnym żądaniem przez Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej przesłania treści umowy pożyczki nr 0604372-07726. W ten sposób mógłby on zweryfikować, czy umowa ta nie zawiera klauzul abuzywnych, naruszających interesy pozwanej.

Pominięcie takiej kontroli mogło natomiast prowadzić do zaakceptowania przez sąd działań rażąco naruszających prawa konsumenta (por. także: wyroki Sądu Najwyższego: z 8 lutego 2023 r., II NSNc 105/23; z 28 marca 2023 r., II NSNc 85/23).

W niniejszej sprawie powyższa kwestia wydaje się szczególnie istotna, biorąc pod uwagę wysokość kosztów pozaodsetkowych, przewidzianych w umowie pożyczki. Wynika z niej bowiem, że kwota udostępniona pozwanej (3 419 zł) była niższa niż pozostałe opłaty – kwota ubezpieczenia, wynagrodzenie i opłata przygotowawcza (6 973 zł). Sama ta okoliczność, przy uwzględnieniu konsumenckiego charakteru zawartej umowy, powinna zobowiązać sąd do zweryfikowania treści umowy pod kątem potencjalnej abuzywności zawartych w niej postanowień. Przyjmuje się bowiem, że ocena, czy dana klauzula umowna miała charakter niedozwolony, musi opierać się na przesłankach określonych w art. 358¹ § 1 zd. 1 k.c., tj. powinna prowadzić do ustalenia, czy prawa i obowiązki konsumenta zostały ukształtowane w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy.

Rażącym naruszeniem interesów będzie nieusprawiedliwiona dysproporcja praw i obowiązków konsumenta – na jego niekorzyść. Sprzeczność z dobrymi obyczajami sprowadza się natomiast do naruszenia równorzędności stron stosunku prawnego i nierównego rozkładania uprawnień i obowiązków pomiędzy partnerami umowy (postanowienie Sądu Najwyższego z 11 września 2020 r., II CNP 1/20; podobnie: wyrok Sądu Najwyższego z 13 sierpnia 2015 r., I CSK 611/14). Za niedozwoloną klauzulę umowną uznać można zatem m.in. pobieranie przez kredytodawców kredytu konsumenckiego opłat zbyt wysokich i niczym nieuzasadniających tej wysokości. Za słuszny należy uznać pogląd, zgodnie z którym ocena abuzywności postanowień umownych, które odnoszą się do pozaodsetkowych kosztów kredytu, powinna być zatem dokonana pod kątem ich ekwiwalentności w stosunku do poniesionych przez kredytodawcę kosztów. Kredytodawca powinien wykazać, że powyższe koszty odpowiadają w rzeczywistości poniesionym przez niego kosztom (J. R. Antoniuk, Dopuszczalność badania abuzywności postanowień umownych dotyczących pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego, *Monitor Prawniczy* 2021, nr 5). Jeżeli okaże się, że w wyniku ustalenia wysokości kosztów pozaodsetkowych

dojdzie do nieusprawiedliwionej dysproporcji praw i obowiązków konsumenta (na jego niekorzyść), a wysokość dodatkowych opłat będzie *de facto* stanowiła zawołowane wynagrodzenie kredytodawcy, którego funkcję powinny pełnić przewidziane w umowie odsetki, należałoby uznać wspomnianą klauzulę za niedozwoloną (wyrok Sądu Najwyższego z 28 lipca 2021 r., I NSNc 180/20).

Należy przy tym zaznaczyć, że pomimo iż celem postępowań nakazowych jest ułatwienie i przyspieszenie dochodzenia przez wierzycieli ich roszczeń, nie może odbywać się to kosztem naruszenia praw stron będących konsumentami. Z tego względu sąd rozpoznający sprawy o takim charakterze jest zobowiązany do zachowania szczególnej ostrożności w zakresie podejmowanych decyzji procesowych. Przepisy proceduralne mają bowiem służyć zapewnieniu pewności prawa, a ich zastosowanie nie może prowadzić do dalszego osłabienia lub faktycznego wyłączenia konstytucyjnie gwarantowanej ochrony konsumenta.

W postępowaniu nakazowym toczącym się na podstawie weksla własnego wystawionego przez konsumenta *in blanco* i następnie uzupełnionego przez wierzyciela, sytuacja pozwanego konsumenta jest tymczasem zdecydowanie słabsza. Możliwość wniesienia zarzutów wiąże się ze spełnieniem przesłanek, które są zbyt rygorystyczne, by zapewniały równorzędną pozycję konsumenta względem wierzyciela dysponującego wekslem *in blanco* (zob. wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 13 września 2018 r., C 176/17, Profi Credit Polska SA w Bielsku Białej przeciwko M. W.; wyroki Sądu Najwyższego z: 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; 22 września 2021 r., I NSNc 371/21; 22 września 2021 r., I NSNc 429/21; 13 lipca 2022 r., I NSNc 452/21; 28 marca 2023 r., II NSNc 85/23).

Co więcej, w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że w sprawie z powództwa przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi zobowiązanemu z weksla, sąd z urzędu uwzględnia nieskuteczność powołania się na podstawę właściwości miejscowej z art. 371 § 1 k.p.c. (uchwała Sądu Najwyższego z 19 października 2017 r., III CZP 42/17). Powyższa teza koresponduje z treścią pkt 1 lit. q załącznika do Dyrektywy 93/13, zgodnie z którym za niedozwolone uznaje się postanowienie umowne, uprawniające przedsiębiorcę do wskazania sądu do rozpoznania sprawy, położonego daleko od miejsca zamieszkania konsumenta (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 4 czerwca 2009 r.,

Pannon GSM Zrt., C 243/08, pkt 41). Jak przyjmuje się w orzecznictwie, celem regulacji jest eliminowanie postanowień umownych umożliwiających przedsiębiorcy dokonanie jednostronnego i arbitralnego wyboru sądu właściwego do rozpoznania sprawy, którego położenie jest korzystne dla przedsiębiorcy, natomiast konsumenta – jako strony słabszej sporu – pozbawia właściwej ochrony prawnej (wyrok Sądu Najwyższego z 9 marca 2022 r., I NSNc 316/21).

Biorąc pod uwagę, że powodowi przysługiwało wyłączne uprawnienie do wypełnienia weksla według własnego uznania, Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej był zobowiązany z urzędu dokonać oceny skuteczności powołania się przez powoda na treść art. 371 § 1 k.p.c., uznając je za niedozwolone postanowienie. Wskazany sąd, pozostając niewłaściwym miejscowo, powinien przekazać sprawę sądowi właściwemu w trybie art. 200 § 1 w zw. z art. 27 § 1 k.p.c.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że zasadne są wszystkie zarzuty sformułowane przez skarżącego na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 u.SN. Nie uwzględniając konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy i odstępując od zbadania zawartych w umowie klauzul Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej dopuścił się w tym zakresie obrazy przepisów prawa materialnego i procesowego, przy czym naruszenia te – ze względu na wagę naruszonych norm, stopień ich naruszenia oraz ujemne skutki dla stron postępowania – miały charakter rażący (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19; z 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21; z 13 lipca 2022 r., I NSNc 452/21).

Zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego, rażące naruszenie prawa zachodzi bowiem, gdy zaskarżone orzeczenie można uznać za niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć, gdy było wynikiem rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 stycznia 2021 r., I NSNc 51/20 i powołane tam orzecznictwo). W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolity pozostaje pogląd, zgodnie z którym rażące naruszenie prawa rozumieć należy jako „bardzo duże”, „wyraźne”. Jest to naruszenie prawa na tyle wyraźne, że do jego ustalenia nie jest konieczne prowadzenie złożonych procesów intelektualnych (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z: 20 stycznia 2021 r., I NSNc 1/21; 3 grudnia 2020 r., I NSNc 34/20;

17 czerwca 2020 r., I NSNc 44/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 27 maja 2021 r., I NSNc 109/20). Przyjmuje się ponadto, że naruszenie prawa jest rażące wówczas, gdy w jego następstwie powstają skutki, które są niemożliwe do aprobaty w świetle wymagań praworządności lub też takie, które powodują niemożność akceptacji zaskarżonego orzeczenia jako aktu, który został wydany przez organ praworządnego państwa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 20 marca 1996 r., II PRN 4/96; por. także wyrok Sądu Najwyższego z 5 maja 2021 r., I NSNc 159/20).

Biorąc pod uwagę zasadność powyższych zarzutów, z tych samych względów za uzasadniony uznać należy również zarzut naruszenia art. 76 Konstytucji RP. Zgodnie z treścią tego przepisu, władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Norma zawarta w art. 76 Konstytucji RP ma określoną treść normatywną i może być bezpośrednio stosowana, a wynikający z niej obowiązek zapewnienia właściwej ochrony konsumentów spoczywa na każdym organie i instytucji publicznej, której właściwość obejmuje kwestie dotyczące konsumentów, w tym również na sądach. Powyższe znalazło potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, zgodnie z którym art. 76 Konstytucji RP wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą władzę publiczną – w tym również sądy powszechne – do podejmowania działań mających na celu ochronę konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Przepis ten powinien być uwzględniany zarówno przez ustawodawcę na etapie stanowienia prawa, jak i przez sądy powszechne w procesie jego stosowania i dokonywania jego wykładni (wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; z 13 września 2005 r., K 38/04; z 17 maja 2006 r., K 33/05; z 13 września 2011 r., K 8/09). Konstytucyjna zasada ochrony konsumenta zakłada, że ma on słabszą pozycję kontraktową niż przedsiębiorca, dlatego „wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2011 r., P 1/10). Z tych względów Sąd Najwyższy uznawał art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN (wyroki Sądu

Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 29 czerwca 2021 r., I NSNc 115/21; z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21; z 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21; z 13 lipca 2022 r., I NSNc 452/21).

Rekonstrukcja ponadustawowych standardów ochrony konsumentów w Rzeczypospolitej Polskiej wymaga uwzględnienia również przepisów Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.). Potwierdza to orzecznictwo Sądu Najwyższego, w którym przyjmuje się, że zakres ochrony konsumentów wynikający z art. 76 Konstytucji RP należy oceniać z uwzględnieniem zasad i wymagań prawa unijnego, z uwagi na zakres implementowania regulacji unijnych dotyczących prawa konsumenckiego do krajowego porządku prawnego (wyroki Sądu Najwyższego: z 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; z 29 czerwca 2021 r., I NSNc 115/21; z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21). Podstawowe znaczenie dla wyznaczenia zakresu tej ochrony ma Dyrektywa 93/13, która nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia skutecznych środków mających na celu zapobieganie stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

Zaniechanie przez Sąd Rejonowy w Bielsku - Białej weryfikacji treści umowy spowodowało istotne ograniczenie skutecznej ochrony sądowej przysługującej pozwanej. Tymczasem w świetle nakreślonych powyżej standardów ochrona konsumenta przed klauzulami niedozwolonymi w umowach następuje *ex lege* i sąd może dokonać ustaleń w tym przedmiocie także z urzędu, podczas rozpoznawania sprawy z udziałem konsumenta (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 3 sierpnia 2021 r., I NSNc 232/21; 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21). Co więcej, niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest *ex lege* pozbawione mocy wiążącej od samego początku i każdy organ orzekający w sprawie dotyczącej roszczenia z umowy z udziałem konsumenta jest obowiązany z urzędu to uwzględnić, chyba że konsument temu się sprzeciwi w sposób niewymuszony i jednoznaczny (uchwała Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17).

Zaistnienie przesłanek szczegółowych oraz przesłanki funkcjonalnej z art. 89 § 1 u.SN uzasadnia stwierdzenie, iż uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty jest proporcjonalnym środkiem pozwalającym zapewnić zgodność z art. 2 Konstytucji RP.

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN orzekł jak w sentencji.

O pozostawieniu Sądowi Rejonowemu w Bielsku - Białej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania wywołanych skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.

[SOP]

[a!]